

MIND MAPS ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

MIND MAPS AS AN EFFECTIVE TOOL FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE FOR A SPECIFIC PURPOSE

У статті розглядається використання Mind Maps як одного з ефективних прийомів для набуття комунікативних навичок студентів під час вивчення іноземної мови професійного спрямування. Основним завданням вивчення іноземної мови професійного спрямування є підготовка студентів до спілкування на професійні теми в різних ситуаціях, що передбачає як оперування фаховим термінологічним апаратом і знаннями в певній галузі, так і здатність впевнено висловлювати свої думки, приводити аргументи, вести бесіду і т.і. Отже, комунікативні навички є ключовим фактором успішної майбутньої професійної діяльності. Проаналізувавши наукові роботи присвячені Mind Maps, автор дослідження приходить до висновку, що їх використання може бути досить ефективним на заняттях з іноземної мови саме для організації мовленнєвої діяльності. Mind Maps, як графічний спосіб представлення інформації, допомагає студентам підготуватися до розмовної діяльності, логічно організувавши свої знання та ідеї, що сприяє впевненості під час спілкування. Завдяки своїм характеристикам Mind Maps надають викладачу безліч можливостей для організації роботи під час заняття: загального обговорення, роботи в малих групах, індивідуальної роботи, що дозволяє враховувати навчальні потреби студентів, залучати всіх до спілкування незалежно від рівня володіння мовою, а також виконувати завдання в інтерактивній і цікавій формі. У статті запропоновано декілька способів використання Mind Maps під час мовленнєвої зарядки, а також практичні поради, як створити завдання відповідно до мети практичного заняття; як організувати роботу під час виконання завдання, особливо в групах студентів з різним рівнем володіння іноземною мовою і комунікативних навичок. Також, окреслено перспективи подальшого вивчення і впровадження Mind Maps у процес навчання іноземної мови професійного спрямування в закладах вищої освіти.

Ключові слова: Mind Maps, комунікативні навички, мовленнєва зарядка, іноземна мова

професійного спрямування, когнітивні процеси.

The given article studies Mind Maps as one of the efficient tools to develop communicative skills in students learning a foreign language for a specific purpose. The main task of any course of a foreign language for a specific purpose is to make students ready to communicate in different professional situations, which requires the use of specific knowledge and professional terminology, as well as ability to confidently express your ideas, debate arguments, dialogue etc. Thus, good communicative skills are a key factor to a successful future career.

Having analysed the works of foreign and home scientists related to Mind Maps, the author of the article comes to the conclusion that Mind Maps prove to be a very effective tool for organizing communicative activities during foreign language lessons. Mind Maps as a graphical way of presenting some information help students to get ready for a speaking activity by logically arranging their knowledge and ideas on the suggested topic, which encourages them and promotes confidence. Due to their nature, Mind Maps provides the teacher with various ways of planning the students' work during the lesson: class discussion, mini-group interaction, individual work and so on, which allows the teacher to meet different learning needs, engage all the students in speaking activities irrespectively their level and competence; as well as to come up with interesting and interactive tasks to do.

There have been offered the approaches of applying Mind Maps during the warming-up activity along with some practical advice how to work out the communicative tasks according to the lesson's objectives, how to organize students' work while accomplishing the tasks, especially in groups with different levels of language command and communicative skills. It has also been outlined the further perspectives for developing and introducing Mind Maps into teaching foreign languages for a specific purpose in higher educational institutions. **Key words:** Mind Maps, communicative skills, warming-up, foreign language for a specific purpose, cognitive processes.

УДК 37.211.24
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.2.14>

Назаренко Н.М.,
ст. викладач кафедри романо-германських мов
Національної академії
Служби безпеки України

Головною метою вивчення будь-якої іноземної мови є розвиток комунікативних навичок, що, безперечно, можна назвати найскладнішим викликом як для студентів так і для викладачів. Оволодіння іноземною мовою професійного спрямування значною мірою ускладнює це завдання через низку як об'єктивних так і суб'єктивних причин. Насамперед це типові причини: невпевненість студентів через страх помилок і відсутність можливості практикувати свої навички в реальних ситуаціях за межами навчальної аудиторії, недостатній рівень знань з професійної сфери, а також обмежений

термінологічний апарат і т.і. Викладання іноземної мови професійного спрямування вимагає від викладача фокусу не лише на вивченні вокабуляру відповідної професійної тематики (право, менеджмент, кібербезпека тощо), а й навчанню студентів як саме використовувати отримані знання в реальних комунікативних ситуаціях. Розвиток комунікативних здібностей вимагає створення інтерактивних занять, під час яких студенти можуть практикувати комунікативні ситуації, які мають схожість з можливими у реальній професійній діяльності. Однак, більшість викладачів іноземної мови

професійного спрямування працюють з студентами з різним рівнем володіння іноземною мовою і комунікативних навичок, тож це змушує їх постійно знаходити баланс між різнорівневими студентами, щоб мотивувати і залучати їх до різних видів навчальної діяльності. Таким чином, це заохочує викладачів до пошуку нових підходів, прийомів і методик викладання іноземної мови професійного спрямування.

Одним із ефективних, на нашу думку, підходів є використання так званих майнд мепс (з англ. Mind Maps) на заняттях з іноземної мови. Методика Mind Maps не є новою та досить успішно використовується для вивчення лексики і граматики, але її використання є недооціненим саме для розвитку комунікативних здібностей, особливо при вивченні іноземної мови професійного спрямування, що і визначає **новизну** і **актуальність** цієї роботи.

Мета цього дослідження – розглянути деякі техніки Mind Maps, які сприяють формуванню і розвитку комунікативних навичок студентів, а також допомагають викладачам ефективно організувати роботу з різними типами завдань, як під час заняття так і для самостійної роботи студентів.

Ідея побудови Mind Maps належить Тоні Бузану (Tony Buzan) [4], американському психологу, який вважав, що такий спосіб організації інформації дозволяє активізувати когнітивні процеси мозку і є ефективним для запам'ятовування та подальшого відтворення інформації. Ця техніка набула великої популярності, і її почали застосовувати в різних сферах соціального життя та в освіті зокрема. Використання Mind Maps у навчальному процесі вивчалось як зарубіжними так і українськими вченими. Х. Свон (Н. Swan) у серії статей присвячених Mind Maps описує їх як ефективний інтерактивний метод, що дозволяє розвивати креативність і логічно вибудовувати свої ідеї [8]. Л. Чен (L. Chen) досліджує використання Mind Maps під час занять з англійської мови в початковій школі, вказуючи на їх дієвість для вивчення вокабуляру і граматики, а також для розвитку навичок письма і читання [5]. Н. Терещенко розглядає Mind Maps як ефективний наочний метод, який розвиває інтелектуальні здібності, творче мислення, що сприяє мотивації і підвищенню інтересу до навчання [3]. Підходи до використання цього методу у професійній освіті були описані у низці наукових статей: О. Канібоцька, [1]. О. Лопутько, [6]. О. Орда, Д. Новицька [2]. та ін.. Серед вітчизняних дослідників Mind Maps немає єдиного відповідника цьому терміну, тому можна зустріти наступні: *ментальні карти*, *інтелектуальні карти*, *карти пам'яті* і т.п. У своєму дослідженні ми будемо послуговуватися англійськими термінами *Mind Map* (Mind Maps), а також *mindmapping* для позначення процесу створення Mind Maps.

Виклад основного матеріалу. Mind Maps – це візуалізоване графічне представлення інформації з використанням різноманітних графічних

елементів, позначок, ліній, що може бути відображено різними кольорами. Л. Чен виділяє наступні характеристики Mind Maps 1) графічність, що допомагає студентам трансформувати абстрактне мислення в графічне зображення і у такий спосіб сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу; 2) візуалізація, використання графічних об'єктів, позначок, ліній різного кольору, форми і розміру дозволяє встановити логічні зв'язки між певними частинами інформації; 3) систематизація допомагає створити загальну картину з певної теми чи проблематики, що сприяє кращому розумінню і запам'ятовуванню; 4) індивідуалізація надає можливість створити індивідуальні Mind Maps для кожного студента чи групи студентів, щоб вони відповідали їх рівню володіння мовою чи навчальним потребам. 5) динамічність – процес створення Mind Maps є динамічним і гнучким, так як можливо додавати і змінювати частини Mind Maps на будь-якому етапі навчального процесу відповідно до мети чи потреб студентів [5, с. 291]. На нашу думку, варто додати ще одну важливу характеристику – універсальність, так як Mind Maps, по-перше, можна використовувати для різних видів мовленнєвої діяльності, по-друге, Mind Maps доводять свою ефективність як для індивідуальної, так і для колективної чи групової роботи студентів, по-третє, вони дають можливість комбінувати різні види діяльності як під час заняття так і при виконання самостійної роботи, а також Mind Maps є досить дієвим інструментом для роботи з студентами різного рівня володіння іноземною мовою.

Розглянемо деякі прийоми використання Mind Maps на заняттях з іноземної мови професійного спрямування, а саме на початку заняття, під час так званої мовленнєвої зарядки чи розминки. Ця частина заняття є дуже важливою, так як вона, на думку Г. Ніязова, задає тон всьому заняттю, стимулює мозкову діяльність студентів, дозволяє пов'язати попередній вивчений матеріал з новим, оцінити здібності кожного студента [7]. Вдало організована розминка налаштовує студентів на спілкування і взаємодію, розвиває впевненість і готовність до спілкування, організовує думки і ідеї, а також активує комунікативні навички. Зважаючи на те, що розминка повинна бути нетривалою в часі, Mind Maps є досить ефективним прийомом для досягнення мети. Розглянемо деякі способи використання Mind Maps під час розминки.

1) Для представлення нової теми досить ефективним є завдання «Досліди тему». Викладач обирає тему і пише її в колі на аркуші паперу чи на дошці. Під час мозкового штурму студенти створюють Mind Maps додаючи певні ідеї, вирази чи слова пов'язані з цією темою. Такий вид роботи дозволяє викладачу зрозуміти рівень володіння студентів інформацією з певної професійної тематики; студенти зі свого боку пригадують вокабуляр з попередніх суміжних

тем, систематизують свої ідеї і таким чином готуються до подальшої розмовної практики або дискусії. Робота над таким завданням у групах, з подальшим обговоренням у вигляді запитання-відповіді, дає можливість залучити всіх студентів до обговорення, підвищує впевненість і самооцінку.

У групах з низьким рівнем володіння мовою викладач самостійно готує Mind Map. Під час заняття він приховує від студентів основну інформацію, залишаючи тільки ключові частини, заохочує студентів пропонувати ідеї стосовно тої чи іншої частини Mind Map, і поступово відкриває інформацію, якщо така була запропонована. Цей вид діяльності можна проводити у вигляді квізу, де викладач виступає у ролі ведучого, ставлячи питання, а студенти змагаються в командах, хто більше дасть правильних відповідей. Ще одним способом є гра у вигляді «запитання-відповіді», коли студенти ставлять запитання викладачу, для того щоб відкрити приховані частини Mind Map, це дозволяє студентам досягати комунікативної мети, використовуючи обмежені лексичні і граматичні ресурси.

2) «Вирішення проблеми». Студенти працюють у малих групах. Викладач окреслює проблему або ситуацію, записуючи її в центрі аркуша паперу або на дошці. Студенти повинні обговорити та відобразити на Mind Map способи вирішення проблеми, використовуючи слова і вирази професійної лексики, після чого презентувати свої ідеї обґрунтовуючи їх. Основною перевагою такого завдання є те, що вона дозволяє розвивати навички вирішення проблем, створює сценарій наближений до реальних ситуацій в професійній діяльності, вчить студентів дискутувати, аргументовано і логічно викладати свою думку використовуючи професійну лексику.

Для студентів з низьким рівнем комунікативних навичок, більш ефективним буде завдання типу «case study» (з англ. вивчення проблеми). Викладач готує Mind Map, що представляє певну проблему, етапи її вирішення і результати, окрім цього викладач може включати певні терміни та вирази, які допоможуть студентам у подальшій мовленнєвій діяльності. Студенти в малих групах вивчають Mind Map (викладач може визначити різні способи обговорення – «запитання-відповідь», «нарада», «пресконференція» і т.і. – щоб створити ситуацію наближену до типової професійної), а потім повинні презентувати цю проблему. У різнорівневих групах, які безперечно є викликом для викладачів іноземної мови, слушно поєднувати описані вище прийоми, що дозволить викладачу залучити до мовленнєвої діяльності всіх студентів, враховуючи їх здібності і навчальні потреби.

3) «Обговорення». Студенти працюють в групах, обговорюючи одну тему чи проблему і створюють свою Mind Map, використовуючи певний

колір. Потім групи обмінюються своїми Mind Maps, розглядають їх, аналізують і додають свої ідеї або піддають сумніву ідеї своїх опонентів. Після виконання діяльності кожна група презентує Mind Map, обґрунтовуючи свої пропозиції і зауваження. Такий вид діяльності сприяє колективній роботі, заохочує студентів до говоріння в дружній атмосфері під час обговорення і створення Mind Map, а також розвиває навички аналізу інформації і критичне мислення.

4) «Тематична Mind Map». Під час вивчення іноземної мови професійного спрямування студенти, як правило, опрацьовують матеріал з певної теми протягом декількох занять, або суміжних тем в рамках одного модуля. Для систематизації знань можливо створювати так звану Тематичну Mind Map, доповнюючи її новою інформацією під час кожного заняття (підходи до створення такого виду Mind Map будуть описані в нашому наступному дослідженні). Тематична Mind Map використовується для мовленнєвої розминки під час підсумкового заняття. Опираючись на графічне відображення вивченого, студенти у формі дружньої бесіди підсумовують все, про що вони дізналися з теми, що було для них відомим/новим, що цікавим, складним і т.п. Тематична Mind Map дозволяє студентам побачити свій прогрес у вивченні іноземної мови, що підвищує їх самооцінку та мотивацію.

З огляду на викладене вище, використання Mind Maps під час розминки на заняттях з іноземної мови спрямування беззаперечно має низку переваг: це дає можливість ефектно презентувати нову тему, перевірити знання попереднього матеріалу і встановити міжпредметні зв'язки. Mindmapping дозволяє викладачу створити сприятливу атмосферу для мовленнєвої практики, залучаючи всіх студентів до обговорення певної проблеми у дружній атмосфері. Вдалий вибір прийомів допомагає враховувати навчальні потреби кожного студента і ефективно організовувати роботу в групах з різним рівнем володіння іноземною мовою.

Використання Mind Maps, в першу чергу, вимагає від викладача креативного підходу, ретельної підготовки і планування перед заняттям. Дуже важливо правильно вибрати і сформулювати тему для mindmapping, відповідно до мети заняття і очікуваних результатів. У випадку, якщо викладач самостійно готує Mind Maps як опорний матеріал для певного завдання, необхідно визначити основні частини Mind Map і зрозуміло відобразити зв'язки між ними. Перед виконанням студентами завдання необхідно дати чіткі інструкції і пояснення, як необхідно створювати Mind Maps, а під час групової роботи студентів спостерігати, і за потреби підказувати чи натякати, як можливо зробити це краще, а головне контролювати, щоб студенти не вдавалися до використання рідної мови під час обговорення.

Висновки. Проаналізувавши деякі підходи і способи використання Mind Maps для розвитку комунікативних навичок студентів на заняттях з іноземної мови професійного спрямування, слід відмітити їх беззаперечні переваги. Зважаючи на те, що вивчення іноземної мови для професійних потреб передбачає не лише оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності, а й вивчення професійної лексики та роботу з навчальними матеріалами з професійної тематики, головним завданням стає підготовка студентів до спілкування у майбутній професійній діяльності, що значно ускладнює завдання як для студентів так і для викладачів. Mind Maps є одним із ефективних прийомів, який допомагає викладачу ефективно організувати роботу під час занять, створити комунікативні ситуації наближені до реальних, а також допомогти студентам систематизувати отримані знання, взаємодіяти один з одним, під час обговорення певних проблем і логічно і послідовно викладати свої думки та ідеї під час монологічного мовлення. На нашу думку, практика mindmapping не є досить поширеною і тому потребує подальшого вивчення, розробки практичних порад і рекомендацій, апробування і впровадження в систему вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Каніболоцька О. Особливості використання інтерактивної технології «mind map» для розвитку іншомовної комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Серія Педагогіка, Вип 20, том 1, 2018. С. 152-156.
2. Орда О. Ф., Новицька Д. Є. Інтелект-карти як ефективний метод навчання іноземної мови майбутнього інженера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2020 Т. 31 (70) № 4, С. 230–234.
3. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти. *Вчені записки : зб. наук. пр. Київ : КНЕУ*. 2012. Вип. 14. Ч. 1. С. 139–145.
4. Buzan T., Buzan B. *The mind map book*. Dutton, New York, 1994. URL: https://www.academia.edu/42863502/The_Mind_Map_Book_Tony_Buzan.
5. Chen L. Research on the Application of Mind Mapping in English Teaching in Primary Schools. *Journal of Education and Educational Research*. Vol. 5, No. 3, 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/375802735_Research_on_the_Application_of_Mind_Mapping_in_English_Teaching_in_Primary_Schools
6. Loputko O. Mind map technologies in teaching cadets Eenglish for specific purposes. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. Вип. 2 (16). С. 100-107.
7. Niyazova G. G. Using Warm up Activities in Language Classroom. URL: https://www.researchgate.net/publication/357685312_Using_warm_up_activities_in_language_classroom.
8. Swan H. Mind mapping for writers: Part 1 URL: <https://www.teachingvillage.org/2011/01/07/mind-mapping-for-writers-part-1/index.html>